

Les incerteses de Jaume Cabré

Carles Montpart Tura

Ningú no dubta a hores d'ara que Jaume Cabré és un dels novel·listes més sòlids de què disposa la literatura catalana. Cada novel·la seva suposa un pas més en la construcció d'un corpus literari d'una qualitat que ja no només és reconeguda a Catalunya sinó que, cada vegada més, és valorada en el conjunt de l'àmbit literari europeu. Cabré, a més, és autor de diversos llibres de reflexió sobre el fet de llegir i escriure. La publicació del darrer, Les incerteses, ens dona peu a parlar d'aquesta obra assagística.

Trobar un sentit a la ficció

El primer cop que Jaume Cabré (Barcelona, 1947) es va enfrontar a posar per escrit una justificació personal del que representava per a ell el fet d'escriure va ser a *El sentit de la ficció* (Proa, 1999). Després de vint-i-cinc anys d'escriure, i amb un conjunt de novel·les publicades ja força considerable, l'autor es veia en la necessitat de reflexionar sobre el fet d'escriure —i sobre el de llegir, que en Cabré són activitats absolutament indissociables— amb la intenció d'aclarir-se ell mateix sobre el sentit que podia tenir dedicar tants i tants esforços a una activitat tan etèria com és la literatura de ficció. El llibre, força planificat, i que responia en certa manera a un encàrrec editorial d'Oriol Izquierdo —aleshores director literari de Proa— portava el subtítol de *Itinerari privat* i traçava un recorregut per multitud d'aspectes relacionats amb la creació literària: els motius de l'escriptura, l'elecció de l'idioma, la importància de l'estil, les relacions entre la lectura i l'escriptura, la relació amb la crítica, la diferència entre escriure novel·les i fer guions televisius...

A part d'aquestes consideracions més generals, Jaume Cabré també ens donava molta informació sobre el seu particular procés d'escriptura, sobretot a partir dels exemples de les seves darreres novel·les publicades fins aquell moment: *Fra Junoy o l'agonia dels sons* (1984), *La teranyina* (1984) i *Luvowski o la desraó* (1985) —que constitueixen la trilogia *El llibre de Feixes*—, i *Senyoria* (1991) i *L'ombra de l'eunuc* (1996). A *El sentit de*

la ficció, doncs, que parteix de l'afirmació que "el llenguatge literari es genera gràcies a l'equívoc existent entre la realitat i del desig" i de la constatació que "l'art és, entre altres coses, la corroboració de la insatisfacció humana. És la recerca lliure de la felicitat" (p.11), Jaume Cabré ja ens presenta l'activitat literària, almenys tal com ell l'entén, com una passió insubornable en què a l'autor li va la vida. Aquesta concepció, en certa manera tràgica, de la vida de l'escriptor serà una de les constants més repetides en els posteriors llibres d'assaig que escriurà. Escriure, per a Cabré, és imprescindible com respirar, el fa feliç, però al mateix temps li deixa profundes marques perquè no és mai una activitat banal. Escriure per escriure no val la pena. Cada obra ha de ser necessària, tant per a l'escriptor com per al lector, al qual no pot deixar mai indiferent.

Cada cop que acaba una novel·la, en aquell moment l'última, *L'ombra de l'eunuc*, a la redacció de la qual havia dedicat cinc anys, l'autor pateix una sensació d'esgotament físic al caire fins i tot de la malaltia. És en certa manera per recuperar-se, per prendre aire, que escriu per primer cop aquestes reflexions. Pel que fa a la motivació que el porta a escriure, Cabré fa una afirmació —que ha repetit sovint— que en boca de qualsevol altre podria ser una *boutade*: "És una gran misteri i és la pregunta que em fan sovint però que no sé respondre. Normalment ho soluciono dient que escric perquè, si no, rebentaria". Més endavant confessarà, de totes formes, que sempre hi ha en tot escriptor un desig de durar en el temps, de fer

una obra que el transcendeixi.

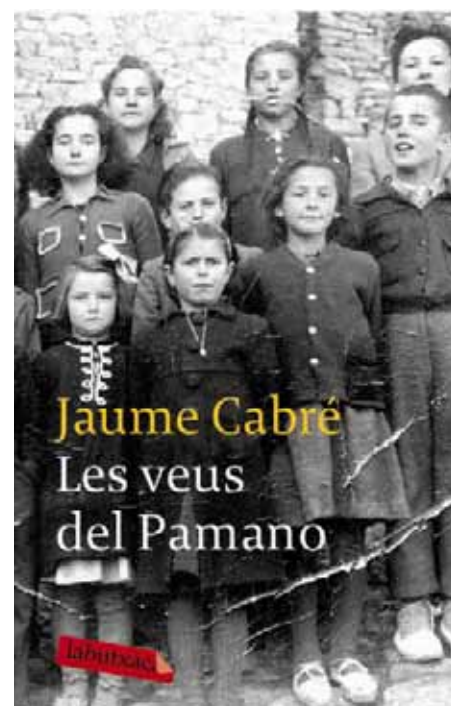
Un altre dels aspectes que apareixen en aquestes pàgines i que també serà recurrent en tots els llibres d'assaig que Cabré escriurà —i que, de fet, s'ha convertit en un leit-motiv que ha acabat apareixent fins i tot com a colofó de la seva darrera novel·la— és la impossibilitat de saber quan una novel·la està acabada. En la particular forma d'escriure de l'autor, en què no hi ha una planificació inicial de l'estructura i de l'argument, sinó una acumulació de materials i de personatges que van prenent forma, fins i tot, sovint, sorprenent el propi creador, Cabré té moltíssims dubtes sobre el moment en què cal dir prou i deixar d'escriure i posar-se, només, a revisar. Com també té molts dubtes a l'hora de saber realment quan està començant una nova novel·la perquè fins que el conjunt de materials escrits no comença a prendre una direcció —i, sobretot, un to i un estil determinats— ni el mateix escriptor sap què és el que té realment entre les mans.

Al voltant de la lectura literària

El segon llibre que Jaume Cabré ha dedicat a l'ofici d'escriure és *La matèria de l'esperit* (Proa, 2005), escrit després de la publicació de *Les veus del Pamano* (2004), la novel·la que va suposar la seva consolidació definitiva com a escriptor de renom europeu. Un cop plantejats els aspectes més bàsics de la seva relació amb l'escriptura, Cabré es dedica molt més en aquestes pàgines a fer una intel·ligent i apassionada

dissecció de les virtuts de la lectura literària: "Si tots llegíssim més, el món seria més suportable, perquè voldria dir que tothom seria més il·lustrat [...]. Estic convençut que la lectura creativa és un pas de gegant cap a la dignificació humana" (p. 16).

Estem davant d'un autor que sempre ha reivindicat la potència transformadora de la lectura i la seva transcendència en la vida de les persones. Els lectors, en ve a dir l'autor, igual que els creadors, també som diferents al final de cada lectura. Som la suma de les lectures que ens han agradat perquè no ens han deixat indiferents, perquè també ens han deixat marques. És per això que, de fet, la proposta que ens fa un creador literari no s'acompleix del tot fins que no troba el seu lector. De la mateixa manera que una composició musical no es pot donar per acabada fins que no s'escolta, una novel·la pren sentit en cada una de les lectures que en fa cada lector particular.

Cabré fa també una gran defensa de la lectura de poesia, gènere que duu a la màxima expressió la potència seductora de la matèria primera de la literatura, el llenguatge. En aquest sentit, arribarà a afirmar en el seu llibre més recent que cal desconfiar dels novel·listes que no llegeixen poesia. Al llarg de les pàgines d'aquest llibre, l'autor parla de la importància dels inicis dels llibres ("Com en una casa, a les novel·les s'hi sol entrar per la porta. I després, la resta, és el plaer de llegir") —amb suggerents referències a obres de Proust, García Márquez, Llorenç Villalonga i a *La Ilíada*—, dels diversos tipus de lectors, de la funció del llibre com a objecte i de la importància de l'existència de les biblioteques, de les diferents maneres de llegir, sempre amb contínues referències al món musical, un àmbit al qual Jaume Cabré s'ha sentit sempre molt vinculat i al qual ha reservat un important paper en moltes de les seves novel·les.

Pel que fa a la pròpia producció, en aquest llibre Cabré ens proporciona interessants notes sobre el procés de gestació i la importància de diversos detalls de *Les veus del Pamano*, sempre amb la intenció de concretar, i d'aclarir-se ell mateix, quins processos, molt sovint inconscients, el porten a acabar adoptant una solució argumental o una altra, un punt de vista determinat o un to o un estil particular. Per als lectors de les novel·les de Jaume Cabré no cal dir que es tracta de llibres molt reveladors que ajuden enormement a entendre més i a valorar l'esforç que ha suposat l'escriptura de cada nova obra. Hi ha també unes acurades reflexions sobre el paper dels traductors literaris, una activitat a la qual l'ha acarat la progressiva

internacionalització de la seva obra a partir de les traduccions de les seves novel·les a multitud d'idiomes.

Passa el temps, es mantenen les incerteses

En el primer llibre al qual hem fet referència, *El sentit de la ficció*, Jaume Cabré deia el següent: "Quan començo una novel·la, no sé sobre què vull escriure, ni quant de temps hi hauré de dedicar, ni si val la pena l'esforç. Només sé que vull escriure, i malgrat el cúmul d'incerteses personals que solc arrossegar, m'envaeix una estranya fe en mi mateix perquè sé que la inversió en hores, energia i vida em durà a un resultat, bo o dolent, però no em durà al no-res" (p. 15). Com un ressò d'aquestes paraules, escrites fa més de quinze anys, l'últim llibre de Cabré amb reflexions sobre el fet d'escriure porta el títol precisament de *Les incerteses* (Proa, 2015). El volum, escrit en aquest cas, en paraules del mateix autor, com a "fugida terapèutica de l'ombra massa allargada de *Jo confesso*", està format per deu capítols en què l'escriptor se centra sobretot a intentar escatir en què consisteix el plaer de narrar. El llibre, que duu significativament el subtítol "Sobre la creació del món" insisteix en la necessitat que té la persona de sentir —de llegir— històries inventades que siguin versemblants i coherents i del paper que pren l'escriptor, com si fos un veritable Déu, de confegir aquestes històries des de

la més radical i absoluta llibertat creadora. En aquesta ocasió, algunes de les pàgines del llibre es converteixen en un exemple pràctic, a partir d'un esbós de conte, de la infinitat de decisions i possibilitats a què s'enfronta un escriptor a l'hora de donar forma al seu relat.

En diversos moments del llibre, Cabré aprofita el contingut d'alguns textos publicats a la premsa en la seva curta carrera com a articulista. Concretament es tracta de "El plaer de narrar" (AVUI, 22-5-2008), "Elogi del professor de secundària" (AVUI, 27-3-2008), "L'home de Porlock" (AVUI, 20-9-2008), i "La relectura" (AVUI, 21-6-2008), que es poden trobar, lleugerament modificats per encaixar en la lògica del nou text, a les pàgines 42-46, 87-90, 149-152 i 170-173, respectivament.

Al lector familiaritzat amb els dos anteriors reculls de textos sobre la creació literària, li fa l'efecte d'entrar en un terreny conegut perquè els temes de fons sempre són els mateixos. De totes formes, igual que Cabré és un autor que odia repetir-se en la seva producció novel·lística, també com a assagista ens dona sempre noves i necessàries aproximacions al seu món creatiu. Aquí hi trobem referències concretes a *Jo confesso* i a l'obsessió que l'autor va sentir quan va veure clar, després de múltiples temptatives, que el tema del

seu relat era la persistència del mal, independentment d'èpoques i de protagonistes concrets: "Si sabéssim l'origen del mal m'hauria estalviat (no sé si és cert, això) l'esgotament dels molts anys dedicats a escriure i viure *Jo confesso*. Tal volta no seria escriptor i hauria pogut tenir una vida amb dissabtes, diumenges i vacances." (p. 141). Com més temps passa i més novel·les ha escrit, més difícil i més compromès creu Jaume Cabré que és escriure. En el fons, diu, cada cop que comença una novel·la té la sensació de començar de zero, però al mateix temps sap que això no és veritat, perquè, així com ell —i tots nosaltres— som diferents a cada edat, i també som diferents per tot el que hem llegit, els autors també són diferents pel gruix del que han escrit.

En aquest darrer llibre de Jaume Cabré, on hi ha una profunda reivindicació de la importància de la relectura, del valor del silenci en l'art i dels estudis humanístics, hi trobarem també unes reflexions, tot just apuntades en els altres, sobre la semblança entre la religió i el fet d'escriure —tots dos apunten a la transcendència—, sobre la gran capacitat de la paraula per construir el món i sobre el misteri i la imprevisibilitat que representa encara, tants anys després, la invenció d'una novel·la. Justament, com diu Cabré, pel fet de no tenir mai clar on realment vol arribar, no sap exactament quan considerar que l'obra està acabada. És per això, com insinuàvem més amunt, que *Jo confesso* porta el següent colofó: "Vaig donar per definitivament inacabada aquesta novel·la el 27 de gener del 2011, dia de l'aniversari de l'alliberament d'Auschwitz".

Jaume Cabré es sens dubte un gran escriptor, un dels millors. És per això també que els llibres que hem ressenyat aquí són un autèntic plaer per al lector perquè, a part de ser molt interessants, estan impecablement ben escrits. Cabré és un escriptor que *viu* les seves novel·les, de fet, hi conviu durant molts anys, i també és un escriptor que se la juga sempre que escriu, encara que no inventi,

encara que reflexioni en veu alta, com és el cas dels llibres de què hem parlat.

Com a bon complement a la lectura d'aquests llibres, i per a aquells lectors de Jaume Cabré que vulguin entrar una mica més en el seu món personal, s'ha publicat recentment *Què pensa Jaume Cabré* (Dèria Editors, 2014), una extensa entrevista a l'autor duta a terme pel seu amic Cristòfol A. Trepà en què l'escriptor revela una bona colla de records personals de la infantesa i la primera joventut, i exposa les seves opinions tant sobre fets de l'actualitat com sobre la pròpia obra i la concepció que té de la literatura. Una delícia de conversa.

www.electracaldense.com

l'electra

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776